

Г.П. Коваль, Т.Б. Суржук

**МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

**Рекомендації
до виконання науково-дослідної тематики**

*Навчально-методичний посібник
для студентів вищих навчальних закладів*

Рекомендовано Інститутом інноваційних технологій
і змісту освіти Міністерства освіти і науки України як навчаль-
ний посібник для студентів вищих навчальних закладів

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА – БОГДАН

ББК 81.2Укр-922
К56

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів
(лист від 17.01.07, № 4/18 –Г– 82)

Ухвалено науково-методичною комісією
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол №2 від 12 березня 2007р.)

Рецензенти:

професор, доктор педагогічних наук Запорізького обласного інституту післядипломної освіти

Сущенко Т.І.

професор, доктор педагогічних наук Тернопільського державного педагогічного університету

Вознюк Л.В.

професор, доктор філологічних наук, проректор з наукової роботи Рівненського інституту слов'янознавства, Київського славистичного університету

Тищенко О.В.

професор, доктор педагогічних наук Міжнародного університету

“РЕГІ” ім. С. Дем'янчука

Лісова С.В.

Коваль Г.П., Суржук Т.Б.

К56 Методика викладання української мови. Рекомендації до виконання науково-дослідної тематики: Навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2010. — 368 с.

ISBN 978-966-10-0900-3

У посібнику визначено роль і значення наукової роботи в професійній підготовці майбутнього вчителя. Він містить консультативний матеріал до виконання роботи з методики навчання української мови. Наукова творча робота разом з іншими видами навчальної діяльності формує та вдосконалює педагогічну майстерність майбутнього вчителя.

Мета посібника — допомогти студенту визначити тему наукової роботи, усвідомити її структуру, ознайомитися з наявною літературою. Коментарі до наукових тем сприяють визначенню сучасного рівня проблеми в теорії і практиці навчання, спрямовані на певний зміст та логіку його розкриття. Методичні коментарі є орієнтовними, студент має творчо підходити до їх виконання. Посібник значно полегшить консультативну роботу наукового керівника.

ББК 81.2Укр-922

Охороняється законом про авторське право.

Жодна частина цього видання не може бути відтворена в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.

ISBN 978-966-10-0900-3

© Навчальна книга — Богдан,
майнові права, 2010

I. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ

Динамізм, властивий сучасній цивілізації, зростання соціальної ролі особистості, інтелектуалізації, зростання соціальної ролі особистості, інтелектуалізація праці, зміна техніки і технології у всьому світі потребують високого рівня освіти, відповідного до суспільних вимог і світових стандартів. Суспільству сьогодні вкрай потрібні люди, які творчо мислять. Тому формування освіченої творчої особистості є одним з першочергових завдань модернізації освіти в Україні. У сучасних умовах пріоритетними стають наступні якості фахівців вищої кваліфікації: ініціативність, діловитість, сміливість пошуку, готовність творчості.

Усвідомлення соціально-економічної ситуації в Україні, залежності її майбутнього від людей, здатних творчо вирішувати наявні проблеми, зумовлює необхідність реалізації одного з основних напрямків відродження системи освіти — підготовки педагогічних кадрів до творчої професійної діяльності, духовного та економічного потенціалів суспільства.

Школа покликана формувати особистість, здатну активно перетворювати власні творчі можливості. А вчитель повинен вміти виховувати таку особистість.

Науково-дослідна робота (курсowa, бакалаврська, магістерська) — це одна з форм самостійної навчальної діяльності студента, важливий етап навчального процесу. Специфіка її в тому, що вона має елементарно дослідницький характер. Під час написання означеної роботи перевіряються знання і здібності студентів, їх уміння самостійно і творчо осмислювати та застосовувати педагогічну теорію, спостерігати, аналізувати і узагальнювати передовий досвід вчителів, самостійно працювати над науковою літературою; удосконалюються навички бібліографування та літературного редагування. Науково-дослідна робота — це одне з творчих завдань, яке разом з іншими видами робіт формує та вдосконалює педагогічну майстерність майбутнього вчителя.

До виконання дипломних чи бакалаврських робіт допускаються студенти, які позитивно показали себе в навчанні і виявили здібності до науково-дослідницької роботи, мають оцінки “відмінно” і “добре” з дисципліни, з якої готується дипломна (бакалаврська) робота, наукові публікації з теми дослідження, виступи на конференції та рекомендації фахових кафедр.

Керівниками дипломної чи бакалаврської роботи призначаються науково-педагогічні працівники ВНЗ, які мають вчені ступені або звання, висококваліфіковані спеціалісти виробництва.

Тематика дипломних (бакалаврських) робіт має бути актуальною, відповідати сучасному рівню розвитку науки, освіти, мистецтва та виробництва. Означені види робіт повинні мати комплексний характер, спиратись на педагогічні, психологічні, лінгвістичні або математичні науки. Основна

частина роботи виконується за завданням однієї з випускових кафедр за основним фахом. Тематика робіт має бути пов'язаною з комплексною тематикою науково-дослідних робіт випускових кафедр. Студенти повинні залучатися до розробки науково-дослідної тематики кафедри.

Дипломна (бакалаврська) робота має на меті виявити вміння студента грамотно проводити дослідження, систематизувати і класифікувати одержанні результати.

За графіком поетапного виконання дипломної (бакалаврської) роботи студент зобов'язаний звітуватись перед науковим керівником про хід підготовки ним роботи. Він подає відповідні підготовлені розділи дипломної (бакалаврської) роботи на перевірку, доопрацьовує їх у разі необхідності за вказівками наукового керівника. Виконання дипломної (бакалаврської) роботи заслуховується 1 раз в семестр на засіданні кафедри в присутності виконавця і наукового керівника.

Дипломна (бакалаврська) робота оформляється на паперових носіях та в електронному варіанті на дисках CD-R. Обсяг дипломної роботи — до 70 сторінок, бакалаврської — до 60 сторінок (без врахування додатків).

Дипломна (бакалаврська) робота — випускна самостійна робота науково-дослідного характеру, виконується на завершальному етапі навчання студентів. Основне призначення означеної навчальної діяльності — систематизація, удосконалення одержаних теоретичних та практичних знань за спеціальністю; застосування їх до конкретних фахових завдань — наукових, освітніх, виробничих; розвиток навичок самостійної роботи; оволодіння методикою експерименту за темою дослідження.

Магістр — це освітньо кваліфікований рівень вищої освіти особи на основі освітньо кваліфікованого рівня бакалавр або спеціаліст. Це означає, що магістр здобув повну вищу освіту, спеціальні вміння та знання для виконання професійної роботи інноваційного характеру певної професійної діяльності. Підготовка магістрів вищої освіти спрямована на створення умов для творчого розвитку обдарованих фахівців і підготовки їх за напрямком науково-дослідницької діяльності (творча). Магістр має володіти поглибленими знаннями з обраної спеціальності, вміннями творчого характеру, навичками науково-педагогічної діяльності та застосовувати їх у відповідності з професійною діяльністю.

Магістерська робота — це самостійне наукове дослідження теоретико-експериментального характеру, яке спрямоване на розв'язання досліджуваних завдань, пов'язаних з науково-дослідною тематикою випускової кафедри і органічною складовою навчального процесу. Магістерською роботою перевіряється рівень всебічної підготовки майбутнього магістра до професійної діяльності, до наукової роботи.

Мета магістерської роботи — розвиток у студентів інтересу та нахилу до наукового дослідження в певній галузі, удосконалення теоретичних знань і набуття їх з організації і проведення експерименту, самостійно здобувати дослідне обґрунтування проблеми, збагачувати відповідну галузь знань.

Магістерська робота, що засвідчила глибокий теоретичний аналіз проблеми та має розгалуження педагогічного експерименту (констатувальний, діагностичний, формувальний), може бути основою для подальшої роботи над дисертацією на здобуття наукового ступеня кандидата відповідної галузі.

Захист магістерської роботи має засвідчити фундаментальність підготовки випускника, знання ним наукових досліджень, володіння науковою термінологією. Магістр має продемонструвати повноту і грамотність викладу змісту, вміння проводити цілеспрямовано експеримент; володіння державною мовою; культуру усного мовлення; вміння застосовувати здобуті знання в професійній діяльності; культуру оформлення роботи; здатність до аргументованого захисту основних положень роботи.

Тема магістерської роботи визначається магістрантом разом з науковим керівником за погодженням із завідувачем фахової кафедри. Тема має бути достатньо інформативною, відображати об'єкт, предмет і мету дослідження; бути актуальною, відповідати сучасному стану галузі і мати перспективи розвитку.

Магістерська робота — це кваліфікаційний документ, на підставі захисту якого та складання комплексного іспиту з фаху Державна екзаменаційна комісія вирішує питання про присвоєння студентові відповідної кваліфікації магістра певної галузі.

Магістерська робота повинна мати науково-дослідний характер і передбачати проведення експерименту з відповідної галузі.

На титульному аркуші роботи треба зазначити індекс УДК, шифр і найменування спеціальності, науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали наукового керівника і рік написання роботи.

На початку роботи вміщуємо “Зміст”. Він містить найменування та номери початкових сторінок усіх розділів, підрозділів (параграфів).

Перелік умовних позначень (символів, одиниць, скорочень, термінів) подається за необхідністю.

Остаточний варіант роботи в одному примірнику та електронному варіанті на дисках (CD-R) разом з відзивом подається на кафедру не пізніше як **за три тижні до початку державних екзаменів**.

Після ознайомлення з науково-дослідною роботою завідувачем кафедри та викладачами за 10 днів до початку роботи ДЕК на спільному засіданні випускової кафедри проводиться попередній захист і приймається рішення про допуск роботи для розгляду в ДЕК. Рішення про допуск до захисту в ДЕК оформляється протоколом спільного засідання і візується підписом завідувача випускової кафедри.

Якщо магістерська робота не підготовлена (за рішенням кафедри) студент не може допускатися до її захисту через недотримання певних вимог, тоді студента за невиконання індивідуального навчального плану відраховують з університету.

СПЕЦИФІКА НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ВИРАЗНО ЧИТАТИ

Проблема використання виразного читання як ефективного засобу в навчально-виховному процесі має давню традицію, чималу теоретичну і методичну спадщину. Вагомий результат роботи педагогів та методистів — створення теоретичної структури та змісту курсу виразного читання, опрацювання положень техніки та логіки мовлення, емоційно-образної виразності, особливостей читання творів різних жанрів. Однак проблема розвитку виразного читання в молодших школярів є недостатньо дослідженою. Не визначено зміст та форми роботи з виразного читання в умовах педагогічного процесу, взаємозв'язок компонентів виразного читання та послідовність їх використання в уроці, способи ефективного підготовки текстів до виразного читання і аналізу їх з учнями, специфіку цієї роботи протягом уроку та на уроках читання творів різних жанрів. Отже, в цілому недостатньо досліджено проблему педагогізації процесу навчання виразного читання.

Недостатній рівень теоретичного і практичного обґрунтування та дослідження виразного читання в практиці роботи школи, особливо в початкових класах, зумовлюють вибір і визначення об'єкта, мети, формування робочої гіпотези.

Об'єкт дослідження — навчальна діяльність учнів початкових класів у процесі оволодіння читанням.

Предмет дослідження — методика формування в них умінь виразно читати.

Мета дослідження — розробити, обґрунтувати та експериментально перевірити дієвість опрацьованої системи розвитку навичок виразного читання молодших школярів.

Практичний аспект мети дослідження — довести експериментальним шляхом можливість створення єдиної оптимальної та раціональної методики навчання виразного читання учнів початкових класів в умовах навчально-виховного процесу; обґрунтувати ефективність уроків читання за умови цілеспрямованого керівництва процесом оволодіння виразним читанням. Такий напрям пошуку слід вважати доцільним та перспективним, оскільки він пов'язаний з удосконаленням викладання навчального предмета — читання.

Гіпотеза: якщо в навчально-виховному процесі врахувати 1) специфіку навчальних текстів для початкових класів; 2) особливості методики вивчення художніх творів різних жанрів; 3) єдність аналізу і синтезу як дієвої засади мовленнєвої практики; 4) психофізіологічні процеси, що відбуваються під час формування знань, умінь і навичок к молодших школярів; 5) ступінь засвоєння школярами навчального матеріалу на різних етапах; 6) педагогічну майстерність керівництва.

Вихідна гіпотеза конкретизується рядом завдань:

— визначити зміст та місце виразного читання в умовах навчально-виховного процесу (1-4 класи);

— обґрунтувати найбільш ефективну систему підготовки учнів до виразного читання текстів;

— опрацювати методику роботи з формування виразного читання протягом уроку з урахуванням наступного етапу в навчанні;

— виявити умови, що забезпечують оптимальне керівництво процесом формування виразності читання та експериментально перевірити раціональність опрацьованої методики виразного читання, з'ясувати вплив її на формування техніки читання в цілому;

— окреслити подальші шляхи вдосконалення процесу навчання виразного читання в молодших школярів.

Для вирішення означених завдань доцільно застосувати методику дослідження, яка включала б, крім спеціальних спостережень за роботою вчителя і учнів на уроках читання, безпосереднього вивчення досвіду роботи, теоретичного аналізу в розв'язанні ряду питань, педагогічний експеримент у двох його частинах — констатувальній та формувальній.

Теоретичне значення дослідження полягає насамперед у доведенні необхідності роботи з формування виразного читання в початкових класах в системі уроку, у розкритті шляхів реалізації засобів виразного читання в структурі уроку, в обґрунтуванні умов підвищення ефективності уроків читання, зокрема техніки читання в учнів.

Практичне значення дослідження становлять: з'ясування шляхів удосконалення діючих способів навчання з урахуванням вимог методики виразного читання; створення науково обґрунтованих методичних рекомендацій з формування виразності читання у молодших школярів в структурі уроку; розробка навчально-методичного комплексу для вивчення текстів різних жанрів, який сприяв би забезпеченню практичного застосування експериментальної методичної системи.

План

Вступ. Актуальність проблеми. Об'єкт, предмет та методика дослідження. Методи та етапи дослідження.

Розділ I. Теоретико-практичні основи вивчення та застосування засобів навчання виразності.

1.1. Проблема навчання виразного читання в психолого-педагогічній та методичній літературі.

1.2. Стан формування навичок виразного читання в практиці роботи школи.

1.3. Психо-фізіологічні та лінгводидактичні передумови формування в молодших школярів виразного читання.

1.4. Навчання виразності в структурі уроку читання.

Висновки до першого розділу.

Розділ II. Зміст та методика дослідного навчання, його результати.

2.1. Вихідні основи організації дослідного навчання.

2.2. Зміст та методика дослідного навчання.

2.3. Формувальний експеримент.

2.4. Результати дослідного навчання.

Висновки до другого розділу.

Висновки.

Література.

V. МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ФОНЕТИКИ, СЛОВОТВОРУ, ГРАМАТИКИ, ОРФОГРАФІЇ, ЛЕКСИКОЛОГІЇ

ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Завдяки рідній мові дитина пізнає світ, формується як особистість, як громадянин України. І найголовнішим тут є духовне багатство, яке треба розвивати і примножувати повсякчасно. Рідне слово має бути “надбанням духовного світу дитини, це значить разом із звучанням рідного слова влити в душу відчуття краси й емоцій, які народ вклав у слово, творячи і відшліфовуючи його протягом століть” (*В. Сухомлинський*).

Як зазначається в програмі для початкових класів, “основною змістовною лінією мовної освіти в початковій ланці загальноосвітньої школи є **комунікативна**, яка передбачає формування та розвиток умінь слухати, говорити, читати і писати”.

Дослідження та практика педагогічної науки засвідчили, що безпосередньо формуванню навичок мовленнєвої готовності за всіма аспектами приділяється недостатньо уваги, хоча саме роки навчання в початковій школі є періодом активного мовленнєвого зростання. Актуальність теми зумовлюється потребою виховувати гармонійно розвинену особистість, “здатну вільно висловлювати свої думки, підтримувати доброзичливі стосунки, вільно висловлювати свої думки, вшановувати традиції української мови” (*Богущ А.М., Шиліна Н.С.*).

Актуальність теми підтверджує також “**комунікативне спрямування** програми вивчення курсу української мови для 1–4 класів” (*М.І. Пентиліук*).

Об’єкт — мовлення учнів початкових класів.

Предмет — процес формування їх мовленнєвої компетенції.

Завдання:

— проаналізувати лінгвістичну, психологічну і методичну літературу, з’ясувати суть поняття “мовленнєва компетенція”;

— вивчити і узагальнити практику роботи вчителів з формування мовленнєвої компетенції молодших школярів;

— виявити, як учні володіють уміннями, що свідчать про їхню мовленнєву компетенцію, і використовують їх в усному і писемному мовленні;

— розробити і апробувати експериментальну методику формування мовленнєвої компетенції молодших школярів;

— експериментально перевірити ефективність запроваджуваної методики.

Мета дослідження — розробити і науково обґрунтувати методику формування мовленнєвої компетенції молодших школярів, яка своїм змістом і

методами, засобами й організаційними формами забезпечуватиме свідоме ставлення до мовлення, сприятиме вихованню моральних якостей у процесі навчання і спілкування.

Гіпотеза дослідження: якщо навчальний процес спрямовувати на усвідомлене розуміння конструктивної і стилістичної ролі мовних одиниць; на збільшення кількості видів робіт з розвитку зв'язного мовлення на рівні аудіювання, читання, говоріння і письма, наближених до природних форм спілкування; на послідовне використання на уроках української мови різних форм мовленнєвого етикету, то значно підвищується ефективність процесу формування мовленнєвої компетенції.

План

Вступ. Актуальність проблеми.

Розділ I. Теоретико-практичні основи формування.

1.1. Сутність мовленнєвої компетенції.

1.2. Оволодіння мовними нормами — основа формування мовленнєвої компетенції.

1.3. Структура мовленнєвої компетенції молодшого школяра, критерії та показники.

1.4. Принципи, методики й засоби розвитку мовленнєвої компетенції. Комплексний аналіз тексту в структурі уроку.

Розділ II. Дослідно-експериментальна розробка проблеми формування мовленнєвої компетенції.

2.1 Зміст і методика дослідного навчання.

2.2. Розвиток текстологічних та текстотворчих умінь.

2.3 Методика проведення формувального експерименту.

Висновки.

Література.

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ (БАЗОВИХ) МОВНИХ ЗНАТЬ ТА УМІНЬ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Педагогічне значення процесу навчання молодших школярів рідної мови полягає в тому, що воно для них є не лише об'єктом вивчення, а й найважливішим засобом засвоєння всіх інших предметів шкільного навчання. Тому оволодіння учнями початкових класів рідною мовою — головна умова і засіб їхнього мовленнєвого розвитку та інтелектуального зростання, які забезпечують готовність здобувати сучасну подальшу освіту.

З огляду на соціальну і педагогічну значущість рідної мови для становлення і розвитку кожної особистості, цьому предметові в системі шкільного навчання відведено об'єктивно особливу роль. Адже набуті в початкових класах особистісні якості, зокрема, пов'язані з мовленням, не тільки забезпечують основу подальшого навчання, виховання й розвитку

підлітків та молоді, а й значною мірою зумовлюють практичну, громадську та професійну діяльність дорослої людини.

Перед методикою навчання стоїть проблема — забезпечити глибоке усвідомлення школярами комунікативної функції мови. У початковій школі учні одержують різноманітні уявлення про такі найважливіші одиниці мовлення, як слово і речення. Побудова сучасного мовно-мовленнєвого шкільного курсу сприятиме активному, динамічному формуванню мовної особистості. Змістом початкового навчання пояснюються актуальність проблеми — формування специфічних умінь у молодших школярів як основи розвитку знань, умінь і навичок з мови.

Специфічні мовні уміння становлять — уміння розрізняти звуки на слух у почутому слові, їх якість; уміння визначити морфемний склад слова, формотворчі та словотворчі елементи в ньому; з'ясовувати зв'язок слів у словосполученні та реченні; виділяти орфограми в слові (тексті), сприйнятому на слух, перевіряти їх за допомогою правил (*М.Р. Львов*).

Об'єкт дослідження — навчально-виховна діяльність учнів початкових класів на уроках української мови в процесі оволодіння мовною системою.

Предмет дослідження — ефективні способи керівництва (методи, прийоми, форми та засоби навчання) формуванням в учнів мовних умінь та навичок.

Мета роботи — розробити, обґрунтувати та експериментально перевірити дієвість опрацьованих способів керівництва формуванням мовних умінь та навичок; виявити умови, що забезпечують оптимальне керівництво процесом навчання.

Практичний аспект мети дослідження — довести експериментальним шляхом можливість створення оптимальної та раціональної методики навчання української мови, яка б сприяла формуванню основних мовних умінь та навичок; обґрунтувати ефективність уроків мови за умови цілеспрямованого керівництва процесом оволодіння мовними вміннями.

У дослідженні доцільно виходити з такого припущення (**гіпотеза**): **якщо**

— специфіку навчального матеріалу, особливості його вивчення в початкових класах;

— єдність аналізу і синтезу як однієї з дійових засад засвоєння мовного матеріалу;

— психо-фізіологічні процеси, що відбуваються під час формування знань, умінь й навичок у молодших школярів;

— ступінь засвоєння школярами навчального матеріалу на різних етапах;

— доцільність керівництва процесом формування, **то:**

— забезпечується успішне і більш швидке засвоєння навчального матеріалу, формування мовних умінь та навичок у зв'язку з раціональною методикою вивчення і посилення практичного її спрямування.

Вихідна гіпотеза конкретизується рядом завдань:

- визначити провідні мовні вміння та навички, а також мовний матеріал, що впливає на їх формування;
- виявити умови, що забезпечують оптимальне керівництво процесом формування мовних умінь та навичок і експериментально перевірити раціональність опрацьованої методики.

План

Вступ. Актуальність проблеми; програмні вимоги. Предмет, об'єкт, завдання та методика дослідження.

Розділ I. Теоретико-практичні основи формування спеціальних мовних знань та умінь у молодших школярів.

1.1. Розвиток фонематичного слуху у молодших школярів, умінь розмежовувати звуки і букви.

1.2. Формування вмінь аналізувати та синтезувати слово за будовою. Формотворення та словотворення в системі роботи.

1.3. Морфологічний розбір та морфологічне конструювання.

1.4. Методика розвитку синтаксичних умінь і навичок, поєднання аналізу та синтезу.

1.5. Розвиток орфографічної пильності, вмінь перевіряти правопис слів за допомогою правил.

1.6. Комплексна аналітико-синтетична робота в системі уроку української мови.

Висновки до першого розділу.

Розділ II. Ефективність експериментального навчання із спрямуванням на розвиток різнорівневих мовних умінь та навичок у молодших школярів.

2.1. Вихідні основи дослідного навчання, методика проведення.

2.2. Формувальний експеримент, результати, методичні рекомендації.

Висновки до другого розділу.

Висновки.

Література.

РОЗВИТОК НАВИЧОК ТЕКСТОТВОРЕННЯ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ (2 КЛАС)

Розділи програми мають вивчатись в контексті зв'язного мовлення. Важливою є єдність на уроках двох нерозривних процесів — засвоєння мовних знань та застосування їх у мовно-логічному мовленні.

Мета — розробити й обґрунтувати методику навчання, яка б сприяла формуванню текстотворчих умінь у другокласників.

Об'єктом дослідження є мовленнєва діяльність учнів другого класу.

Предмет дослідження — умови ефективного розвитку навичок текстотворення на уроках української мови в учнів 2-х класів.

Завдання:

- на основі аналізу наукової та навчально-методичної літератури з'ясувати стан розробленості проблеми в сучасній лінгводидактиці;
- проаналізувати стан роботи з формування в молодших школярів умінь і навичок в аспекті досліджуваної теми;
- обґрунтувати лінгводидактичні засади ефективного формування в молодших школярів умінь складати зв'язні висловлювання;
- опрацювати способи організації мовленнєвої діяльності учнів 2-х класів, що сприяють розвитку текстотворчих умінь;
- експериментально перевірити ефективність методики розвитку текстотворчих умінь на основі комплексних мовно-мовленнєвих вправ;
- розробити методичні рекомендації використання методики в сучасній школі.

Гіпотеза — ефективність формування у другокласників умінь будувати зв'язні висловлювання значно підвищується, якщо в методиці навчання створювати текст, спиратись на спеціально розроблену систему вправ, що спрямована на осмислення, усвідомлення і поглиблення знань і умінь, необхідних для продукування висловлювань та удосконалення мовлення.

Для розв'язання поставлених завдань доцільно використати наступні **методи дослідження:**

- вивчення психолого-педагогічної та навчально-методичної літератури;
- спостереження за навчальним процесом, вивчення та узагальнення досвіду вчителів з досліджуваної проблеми;
- аналіз усних і письмових висловлювань учнів 2-х класів;
- індивідуальні бесіди з учнями і вчителями, анкетування вчителів;
- педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний);
- статистична обробка результатів, педагогічного експерименту (кількісний та якісний аналізи експериментальних даних).

План

Вступ. Навчання рідної мови на основі організованої мовленнєвої діяльності. Завдання розвитку монологічного мовлення. Предмет, об'єкт, методика дослідження.

Розділ I. Система роботи із зв'язного мовлення в 2-му класі, шляхи ефективного формування.

1.1. Зв'язне мовлення, суть його та шляхи оволодіння молодшими школярами.

1.2. Розвиток сприймання, уяви, мислення — основа словесної творчості.

1.3. Формування узагальнених способів сприймання, відтворення й побудови тексту.

- Сутність процесу творення тексту.
- Зміст роботи з розвитку монологічного мовлення.

— Формування умінь розкривати тему, головну думку висловлювання та спосіб його викладу.

— Розвиток структурно-композиційних умінь.

Висновки до першого розділу.

Розділ II. Дослідно-експериментальне формування навичок текстотворення у молодших школярів.

2.1. Вихідні основи дослідження.

— Розвиток комунікативних і мовних умінь у їх взаємозв'язку.

— Взаємопов'язане навчання розповідей, описів, міркувань.

— Диференціація навчання.

2.2. Результати досягнень навчання, методичні рекомендації.

Висновки до другого розділу.

Висновки.

Література.

РОЗВИТОК КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті визначає перспективи подальшого удосконалення навчально-виховного процесу, в ній наголошується, що “освіта сприяє формуванню високої мовної культури та мовної компетентності громадян, поваги до державної мови” (*Освіта, №60-61*). Відтак, особливої значущості набуває робота, спрямована на формування культури українського мовлення, яку треба розпочинати з початкової ланки загальноосвітньої школи, оскільки набуті в молодшому шкільному віці лінгвістичні знання і мовленнєві вміння стають підґрунтям комунікативної досконалості і нормативності мовлення.

Об'єкт дослідження — навчально-мовленнєва діяльність учнів початкових класів.

Предмет дослідження — процес формування українського мовлення учнів початкових класів.

Гіпотеза — якщо під час оволодіння загальномовленнєвими вміннями та навичками впроваджувати науково обґрунтовану та методично доцільну педагогічну технологію формування культури українського мовлення, яка включає поетапність засвоєння основних комунікативних ознак мовленнєвої культури, раціональне використання адекватних методів, прийомів і засобів мовленнєвого розвитку, відповідну організацію навчально-мовленнєвої діяльності через мовне забезпечення і побудову систем вправ, підвищиться ефективність оволодіння нормативним українським мовленням.

Мета дослідження — теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити лінгводидактичну технологію формування мовленнєвої культури.

Відповідно до мети та гіпотези дослідження визначаємо завдання:

— На основі аналізу психолого-педагогічної, лінгвістичної та навчально-методичної літератури, шкільних програм і підручників, практики сучасної початкової школи вивчити стан досліджуваної проблеми.

— Розкрити зміст поняття “першооснови мовленнєвої культури”, з’ясувати психологічні, психо-лінгвістичні та лінгвістичні основи формування культури українського мовлення.

— Обґрунтувати психолого-педагогічні передумови процесу формування мовленнєвої культури учнів початкових класів.

— Визначити провідні принципи та критерії добору матеріалу, відповідно до яких опрацювати лінгводидактичну технологію формування культури українського мовлення учнів початкових класів.

План

Вступ. Актуальність теми, об’єкт, предмет, мета, завдання та методи дослідження, наукова новизна. Теоретичне та практичне значення отриманих результатів.

Розділ I. Теоретичні засади проблеми формування культури мовлення учнів початкових класів.

— Сутність поняття “культура мовлення” та її основні комунікативні ознаки. Система основних комунікативних ознак поняття “культура мовлення”.

— Психолінгвістичні, психологічні та лінгвістичні основи формування мовленнєвої культури.

— Функціональні стилі мовлення.

— Правильність і чистота мовлення як найважливіші комунікативні ознаки.

— Лексичне і фразеологічне багатство мовлення.

— Точність, стислість і доступність мовлення.

— Логічність, доречність, впливовість мовлення як комунікативні ознаки.

— Виразність як ознака культури мовлення. Технічні показники виразного мовлення і виразного читання. Дихання і голос.

— Виразність як ознака культури мовлення. Дикція, наголос, інтонація, паузи, темп мовлення як технічні показники виразного мовлення і виразного читання. Партитура виразного читання тексту.

— Виразне читання вголос. Особливості виконання прозових творів (оповідань, казок, нарисів, науково-пізнавальних статей).

— Особливості виконання поетичних творів (громадянської, філософської, пейзажної, інтимної лірики, байок).

— Читання драматичних творів.

Висновки до першого розділу.

Розділ II. Аналіз практики сучасної початкової школи щодо формування мовленнєвої культури.

— Аналіз навчально-методичної літератури, навчальних програм, під-